

Руслан Чигур**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНОГО ФОНДА ЗАПАДНОГО РЕГИОНА
УКРАИНЫ В 1990-Х ГГ.**

В статье на основании архивных материалов анализируются причины, которые привели к негативным последствиям в развитии природно-заповедного фонда Западного региона Украины в 1990-х гг., предлагаются мероприятия направленные на улучшения охраны природы путем создания новых территориальных комплексов рекреационного значения.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд, Западный регион Украины, природные ландшафты, заказники, памятники природы местного значения.

Ruslan Chygur**DEVELOPMENT PROBLEMS OF THE NATURE PROTECTED FUND OF THE WESTERN
REGION OF UKRAINE IN THE 1990S.**

In the article, based on the archival data, the causes that led to the negative consequences in the development of the nature protected fund of the western region of Ukraine in the 1990s. are analyzed, the activities directed at improving of the nature protection by creating the new territorial complexes of the recreational purpose are proposed.

Key words: nature protected fund, western region of Ukraine, natural landscapes, reservations, memory stands of the nature of local importance.

УДК 323.1(477)**Марія Ярмоленко****СЕПАРАТИСТСЬКІ РУХИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ:
ВИТОКИ, СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ ПРОЦЕСУ**

У статті показано особливості розгортання сепаратистських рухів в Україні, основними виразниками яких стали представники деяких громадсько-політичних організацій національних меншин прикордонних областей нашої держави. Визначено способи можливої протидії поширенню автономістських гасел серед представників національних меншин.

Ключові слова: автономія, сепаратизм, національно-культурні товариства, національні меншини, Україна.

У період розпаду СРСР і боротьби національно-державницьких сил за відродження Української державності, серед населення прикордонних областей нашої держави, поширився сепаратистський рух на Закарпатті, який ініціювали представники псевдорусинської національності та місцеве угорське населення. "Сепаратистська проблема" сприяла появі розподільчих ліній за етнічними ознаками, ускладнивши процес подолання антагонізму в міжетнічній взаємодії представників різних етносів на заході й півдні України, а відтак формування системи виховання толерантності в цій взаємодії [1, с. 134].

Проїшли роки, але суспільна актуальність цієї проблеми не зникла. Окремі її аспекти ставали об'єктами дослідження українських істориків, етологів, громадсько-політичних діячів. Серед праць, присвячених цій проблематиці, виділимо дослідження М. Канчука [2, с. 117–124], О. Мишанича [3], М. Тиводара [4], О. Майбороди [5].

Джерельну основу вказаного повідомлення становлять документи Центрального державного архіву громадських об'єднань України, матеріали центральної та місцевої періодики.

Мета статті – проаналізувати розгортання сепаратистських рухів на заході й півдні України упродовж 1989–2011 рр. і визначити можливі шляхи їх нейтралізації.

У період горбачовської перебудови представники угорської та румунської спільноти Закарпаття, а також русини розпочали пропагувати сепаратистські гасла [6, арк. 28]. Закарпатська область відрізнялася від решти території України особливим етнонаціональним складом населення. У березні 1988 р. у краї проживали представники більше вісімдесяти національностей. Найчисельнішу групу становили українці – 77,8 %. Серед національних меншин виділимо також, угорську (13,7 %), російську (3,6 %), румунську (2,4 %) етнічну громади [7, арк. 81].

Через свої новостворені національно-культурні організації етнічні меншини розпочали експлуатувати етнічний чинник для пошуку впливу на прийняття політичних рішень [8, с. 234]. У таємній доповідній записці до ЦК КПУ "Про деякі тенденції в розвитку політичної обстановки в Закарпатській

області" (1990 р.) перший секретар обкому партії Г. Бандровський наголошував на тому, що розпочався прямий тиск на партійні і радянські органи шляхом скерування в офіційні інстанції, засоби масової інформації необ'єктивних даних про стан задоволення національно-культурних запитів угорського населення [7, арк. 28]. Водночас він констатував, що розпочалася боротьба щодо "відновлення на території області пам'яників і пам'ятних знаків, пов'язаних з іменами національних героїв та видатних історичних осіб Угорщини". "Все це, – підсумовував Г. Бандровський, – підігрівало певною мірою націоналістичні настрої серед частини угорського населення... вело до проявів національної замкнутості" [7, арк. 38]. Напружена етнонаціональна ситуація у краї пояснювалася тим, що "ряд офіційних осіб, громадських організацій виявляли підвищений інтерес до діяльності Товариства угорської культури Закарпаття, давали йому моральну і матеріальну підтримку" [7, арк. 28].

Тож не дивно, що проблема політизації національно-культурного руху етнічних меншин стала предметом обговорення ЦК КПУ. Проаналізувавши ситуацію у західноукраїнському регіоні, партчиновники пропонували: провести в ЦК КПУ зустріч з керівниками Ради національних товариств України, республіканських культурологічних об'єднань; обкомам, міськкомам, райкомам партії виробити план посилення організаційного і політичного впливу на ці формування, налагодити ділову співпрацю з їх органами освіти і культури; вирішити питання про надання для потреб культурно-освітніх об'єднань упорядкованих приміщень; рекомендувати Раді міністрів УРСР розробити державну програму для національних груп в регіонах їх компактного проживання, передбачивши в ній питання розвитку закладів культури, навчальних дитячих дошкільних закладів, зміцнення їх матеріальної бази [7, арк. 95–96].

Проте завдяки значній матеріальній підтримці угорських націоналістичних кіл [9, с. 257], сепаратистські настрої та автономістські гасла серед угорської громади набрали неабиякої популярності. Апогеєм діяльності угорських національно-культурних товариств стало звернення до республіканського керівництва з вимогою надати автономний статус Закарпатському краю. Декларація, опублікована місцевою пресою, викликала хвилю обурення українських національно-демократичних сил, що вважали подібний крок можливим "тільки при повній державній незалежності, при демократичній владі... шляхом загального референдуму" [10, арк. 43].

Поряд із угорською спільнотою Закарпаття, активними прихильниками ідеї надання автономії краю виступили так звані "русини". Перші спроби оголосити автономію Закарпатської області здійснено 16 липня 1991 р. під час святкування національно-демократичними силами Закарпаття першої річниці Декларації про державний суверенітет УРСР. Запрошені місцевим осередком Української республіканської партії (УРП) та Руху відомі громадсько-політичні діячі із Галичини, що виступили з різким осудом сепаратистських ідей, були названі комуністичними силами "агресорами суверенного Закарпаття".

Використовуючи сприятливий політичний момент, напередодні драматичних серпневих подій 1991 р., в обласній пресі з'явилася Декларація Угорського товариства, в якій у ультимативній формі вимагалось від республіканського керівництва автономного статусу для Закарпатського краю [10, арк. 65]. Патріотичні кола Закарпаття (члени Української республіканської партії, Руху, "Просвіти", "Меморіалу тощо) засудили декларацію, наголосили, що "тільки при повній державній незалежності, при демократичній владі, шляхом загального референдуму, можна ставити питання про державно-адміністративний устрій України" [10, арк. 43].

Епіцентр етнополітичних баталій та протистояння перемістився до обласної ради народних депутатів. 27 вересня 1991 р. її голова М. Волощук (колишній член ЦК КПУ), заручившись підтримкою неокомуністичних автономістських таборів, які зокрема представляли "Товариство карпатських русинів", "Товариство православних імені Кирила і Мефодія", Підкарпатську республіканську партію, Демократичну лігу національностей та Асоціацію нерадикальних демократів, на черговій сесії висунув пропозицію проголосити автономний статус Закарпатської області. Наштовхнувшись на протидію, опозиційної до місцевого керівництва "Демократичної платформи" в обласній раді, прийнято рішення про проведення обласного референдуму. Однак під тиском громадськості (краєм прокотилася хвиля мітингів національно-демократичних сил, під стінами обласної ради прихильники УРП розбили наметове містечко та розпочали безстрокове голодування) М. Волощук відмовився від своєї пропозиції та 28 вересня 1991 р. подав у відставку [11, с. 9].

Втім, на референдумі 1 грудня 1991 р. частина населення Закарпаття все ж таки підтримала ідею "самоврядної адміністративної території", що призвело до посилення домагання обласною владою ширших сфер політико-економічного впливу в рамках автономістських прагнень. Згодом автономістська політика місцевих органів влади вилася у вимогу вільної економічної зони, участі області в проекті Карпатського єврорегіону тощо. Надалі автономістські гасла підтримували виключно русинські організації Закарпаття, зокрема створений у 1993 р. Тимчасовий уряд Підкарпатської Русі під керівництвом І. Турияниці та Підкарпатська республіканська партія. Закарпатська обласна рада, реагуючи на прохання та вимоги русинських громадських організацій та форумів, тричі (востаннє у

вересні 2006 р.) зверталася до центральних інституцій державної влади України з проханням внести до державного реєстру національність "русин". Це питання і надалі обговорюється в обласних та загальноукраїнських засобах масової інформації, у середовищі місцевих політиків [12, с. 219–228].

Загалом у літописі закарпатського русинського руху виразно прослідковуються два етапи: 1. Зародження (1945–1991 рр.); 2. Становлення (із 1991 р.). Наріжним каменем русизму залишалася теза про окремішність русинів Закарпаття від українців. Подібні висновки русинами зроблено на основі особливостей багатовікового розвитку краю від решти теренів України. Політичне русинство на Закарпатті стрімко розвивалося завдяки: тісним зв'язкам із ідейно спорідненими організаціями з-за кордону; сприятливій суспільно-політичній ситуації та відсутності перешкод у діяльності з боку силових структур; популярності серед частини місцевих угорців, румун, словаків сепаратистських ідей; активній роботі русинів щодо утвердженню в краї своїх ідеологічних переконань; централізованому фінансуванню та відсутності матеріальних проблем; недостатньому рівні національної свідомості українців Закарпаття; поліетнічному та полікультурному складу населення цього прикордонного регіону, який лише 1945 р. був приєднаний до СРСР–УРСР.

Як свідчать численні документи та студії науковців, русинський рух зародився не в Українській РСР, що було неможливим з огляду на тогочасну суспільно-політичну ситуацію в республіці, а за кордоном, насамперед у США. Упродовж 70–80-х років XX ст. постала низка інститутів і дослідницьких центрів, основне завдання яких – науково обґрунтувати відмінність підкарпатських русинів від українців, підсумком чого стало б створення власної держави чи здобуття автономного статусу у складі УРСР. Зокрема, у 1978 р. американець українського походження, ідеолог русизму Пол Маґочі створив у США Карпато-руський дослідницький центр. У 1980 р. постав "Карпато-руський етнологічний дослідницький центр США", створений для "об'єктивного висвітлення карпато-руської проблематики" [13].

Наріжним каменем русизму стала теза про окремішність русинів Закарпаття від українців. Подібні висновки робилися на основі особливостей історичного розвитку краю, від решти теренів України. Оскільки впродовж століть Закарпатський край перебував під владою та сферою впливу різних державних утворень та імперій, на цих землях склався особливий симбіоз чотирьох культур – угорської, румунської, словацької та польської. Серед релігійних конфесій найвпливовішими були католицизм східного обряду, православ'я та протестантизм. Завдяки поєднанню цих чинників (етнічного, релігійного, мовного), за переконаннями ідеологів русизму, нібито й утворився новий етнос – русинський. До речі, аналогічно діяли за океаном й ідеологи лемківського руху, які доводили окремішність лемків сучасної Польщі від українського етносу.

Русинськими науково-дослідними центрами не полишалися спроби прослідкувати мовну еволюцію населення Закарпаття, підсумком чого стало твердження про витворення ними особливої підкарпаторуської мови. У статті І. Попа та М. Капралія "Мова підкарпаторуська" стверджувалося, що вона належала до східнослов'янської групи мов і функціонувала поряд з російською, угорською, білоруською та іншими мовами. Основна відмінність, що відрізняла її від сучасної російської мови, стала наявність у ній "багатьох архаїчних мовних явищ" [13, с. 15].

Однак, зрозуміло, що творці цієї гіпотези, намагаючись вибудувати етногенез русинського етносу припустилися низки помилок. По-перше, термін "русини" застосовується науковцями для означення всього населення України княжих часів. На східній Україні населення почало ототожнювати себе з українською нацією, а не русинською, лише з середини XIX ст. У Галичині та Буковині терміном "русин" в значенні "українець" послуговувалися до XIX ст., а на Закарпатті – навіть до середини XX ст. [11]. До того ж більшість населення краю – мешканці сільської місцевості з притаманним їм консерватизмом у національно-культурних традиціях, низьким рівнем асиміляції. Це й призвело до нерозуміння ними мови, звичаїв, традицій угорського, румунського, словацького народу [3, с. 9].

Концепція творення карпаторуського народу (русинів) не вписувалася і в історичний контекст розвитку Закарпаття, населення якого ідентифікувало себе як українське і впродовж першої половини XX ст. неодноразово заявляло про своє бажання возз'єднатися з Україною. Так, у січні 1919 р. в Хусті Всенародні збори русинів-українців ухвалили рішення возз'єднатися із українською Народною Республікою. Згодом подібні прагнення були висловлені на першому з'їзді народовецької молоді Підкарпатської Русі (липень 1927 р.), у підсумковому документі якого підкреслено "Ми, підкарпатські русини, є частиною великого українського народу... Наша мова і література була є і буде та ж сама, що і наших братів з того боку Карпат" [11]. Уже після закінчення Другої світової війни переважна більшість населення схвально сприйняла домовленості між СРСР і Чехо-Словацькою республікою 29 червня 1945 р. про передачу Закарпаття УРСР. Лише незначна частина угорців, румун і словаків покинула рідні домівки.

Етап становлення русинського руху співпав у часі із початком перебудовчих процесів в СРСР. Сформувавши ідеологічні засади русизму, члени русинського руху починаючи із 80-х років

перенесли їх на практичний ґрунт. Ідеї русизму знайшли своїх прихильників на Закарпатті, де у 17 лютого 1990 р. відбувся установчий з'їзд Товариства підкарпатських русинів. Незабаром в УРСР прибув один із ідеологів русизму історик П. Маг'очі, щоб довести окремішність місцевого населення від українців. Його приїзд не залишився не поміченим представниками закарпатського осередку Руху та Української республіканської партії, які засудили подібні заяви та спроби розпалити міжнаціональні конфлікти на Закарпатті [10, арк. 43].

Оскільки русини проживали не тільки у Закарпатті, а ареал їх поширення охоплював й інші сусідні із УРСР держави, майже одночасно, упродовж 1990–1991 рр., русинські організації виникли у Чехословаччині (Русинська Оброда у Меджилабірцях, Об'єднання приєстелів Прикарпатської Русі у Празі), Польщі (Стоваришення лемків у Легниці), Угорщині (Організація русинів у Будапешті). 22–24 березня 1991 р. у Меджибожі (Словаччина) відбувся перший світовий Конгрес русинів.

Щодо України, то русизм не знайшов достатньої кількості прихильників серед корінного населення Карпатського краю. Проте окремі положення ідеологів русинів, зокрема про автономію краю, знайшли підтримку з боку окремих функціонерів місцевого обкому КПУ та низки національних меншин, вороже настроєних до українських національно-демократичних сил та перспективи незалежної України. Їх підтримка сприяла поширенню ідей русизму, що швидкими темпами із культурницької течії перетворювався у політичну. Ситуація значно ускладнилася із обранням на посаду першого секретаря Закарпатського обкому партії 9 лютого 1990 р. М. Волощука [14].

Після відновлення Україною незалежності русинський рух, представники якого пропагували автономістські гасла, дещо занепав, зважаючи на наявність власної демократичної держави, що гарантувала всім етнічним групам однакові із титульною нацією права та демократичні свободи; утопічність ідей русинського руху; певну стабільність політичної та соціально-економічної ситуації у краї, як однієї з основних заporук суверенітету країни; відсутність потреби у автономному статусі Закарпаття як ключової мети русинського руху; реорганізацію (декомунізацію) органів державної влади, що прагнула нейтралізувати сепаратистські рухи у Закарпатті; просвітницьку роботу місцевих демократичних органів влади та українських національно-культурних товариств серед українців краю; зростання культурного рівня населення; розвінчання основних ідейних засад русизму українським науковцями Ужгорода, Львова та Києва.

Водночас хотілося б навести думку закарпатського етнолога М. Тиводара: "Культурно-побутові відмінності між регіонами України, субетносами, й етнографічними групами українців будуть і мусять бути, бо їх наявність робить етнос самодостатнім у внутрішньо-культурному діалозі" [4].

Власне у незалежній Україні діяльність русинських організацій не припинилася і відбувається у двох напрямках: культурно-освітньому і політичному. Основне завдання своєї діяльності структури культурницького напрямку вбачають у досягненні правового визнання русинської національності. Вимоги у сфері етнокультурного русинства узгоджені русинськими організаціями і подані до владних структур України. Представники цього напрямку прагнуть залучити на свій бік якомога більшу кількість закарпатської інтелігенції.

Натомість представники політичного напрямку вирішення соціально-економічних і культурно-освітніх проблем русинів вбачають у зміні адміністративного статусу Закарпаття у складі України шляхом відродження Закарпатської республіки у складі України. Іншими словами, "політичне русинство" прагне утворити автономний край на Закарпатті [15, с. 30].

На думку одного з активістів русинського руху М.Макари, стиль роботи таких організацій, як Тимчасовий уряд, Товариство карпатських русинів і ще низки радикальних діячів, а також підтримка радикального крила з боку декотрих закордонних організацій лише напружує ситуацію і викликає підозри у антиукраїнській діяльності [15, с. 30]. Лідери сейму підкарпатських русинів, обласних організацій комуністичної і соціалістичної партій, а також "Батьківщини" прийняли у 2005 р. звернення до найвищих державних органів "Про врахування специфіки Закарпаття в майбутній адміністративно-територіальній реформі і реалізації результатів обласного референдуму 1 грудня 1991 р." [16].

Ситуацію в середовищі закарпатського русинського руху найкраще ілюструють соціологічні матеріали, які свідчать, що на початку 1990-х років серед населення Закарпаття русинами визнавали себе 40 осіб, у 1993 р. – 55, а у 1994 р. – 96 [11]. 1–8 березня 2009 р. у Закарпатській області проведено соціологічне дослідження "Русини". Опитано 4560 респондентів. На запитання: "Чи знаєте хто такі русини?", 36 % відповіли, що знають; 51 % – чули про представників цієї національності. 13 % не змогли дати однозначної відповіді. На запитання "Кого з лідерів русинського руху Ви знаєте (або чули про них)?", рейтинг русинських лідерів розподілився так: Д. Сидор – 34 %; Е. Жупан – 29 %; Л. Лецович – 11 %; М. Староста (Жалива) – 9 %; М. Бурак – 5 % [17].

Незважаючи на малочисленність цієї групи, народний депутат України, львівський комуніст О. Голуб зареєстрував у жовтні 2010 р. законопроект "Про русинів в Україні", у якому зазначалося: "Розглянувши чисельні звернення громадян, національно-культурних товариств та інших

громадських об'єднань, висновки наукових досліджень стосовно реалізації права осіб, які ідентифікують себе русинами – окремою, спорідненою з українцями, групою слов'янства... вважати за необхідне при визначенні соціально-демографічного складу населення України виділяти осіб, які ідентифікують себе русинами, в окрему за національністю групу громадян України" [18]. Втім, його пропозиції не знайшли підтримки депутатів.

На жаль, прояви сепаратизму в останні роки проявляються і серед представників угорської та румунської національностей. Упродовж 2010–2011 рр. декілька тисяч жителів Закарпаття отримали угорське громадянство. 1 січня 2011 р. в Угорщині набув чинності закон, який полегшує угорцям-іноземцям отримання громадянства. Скористатися ним можуть не тільки етнічні угорці, яких на Закарпатті проживає не менше 150 тисяч, але й представники інших національностей. Для отримання громадянства потрібно бути несудженим, базово знати угорську мову та мати угорське коріння або ж достатньо, щоб хтось із найближчих родичів народився на території Закарпаття до 1920 р., або у воєнний період (1938–1945) [19].

Натомість у Чернівецькій області, згідно з підрахунками експертів, близько 50 тис. осіб уже мають румунські паспорти (одночасно громадяни України та Румунії), незважаючи на те, що український закон забороняє подвійне громадянство, одержати румунське громадянство нескладно: потрібно довести родинні зв'язки з людьми, які народилися і проживали на Буковині до 1940 року, а також скласти присягу на вірність державі Румунія. Переважна більшість тих, хто отримує румунське громадянство, хоче виїхати на роботу до Європи. Власне ще один паспорт дасть можливість без проблем перетинати кордони європейських країн [20].

Головним знаряддям політики радикальних політичних сил Румунії стало обласне "Товариство румунської культури ім. М. Емінеску" (друкований орган – газета "Плай роминеск"), яке підтримує тісні взаємини з румунським товариством "За Бессарабію і Буковину", стратегічною метою якого є відродження "великої Румунії" в межах кордонів 1940 р., що означає зазіхання на територіальну цілісність незалежної України [21, с. 72–73].

Отже, в оцінці русизму не може бути двозначного трактування – штучно сформована національна течія приречена на занепад, що стало б логічним підсумком її нетривалого існування. Сепаратистські гасла інших народностей, зокрема угорців і румун, не знаходять підтримки у населення краю.

Що ж до появи в останні роки галицьких автономістів (інколи ще називають себе "австрійськими автономістами"), то вони нечисленні й неорганізовані. Своїми поглядами вони пропагують традиції Австро-Угорщини, засуджують столичний централізм і вибудовують альтернативну регіональну культурну і політичну модель, яка зорієнтована на Європу [22].

Відзначимо також активізацію діяльності проросійських екстремістських формувань "Родина", "Русское единство", "Русская община Украины" в Одесі, де вони культивують проросійську і прорадянську шовіністичну риторику і практику. Зокрема, "Родина", лідер – місцевий бізнесмен, депутат міської ради І. Марков, маючи статус всеукраїнської партії, у пресі та на телебаченні виступає за федерацію України, вимагає державного статусу російської мови, пропагує ідею про єдиний слов'янський період і наголошує на кардинальній відмінності українського Заходу і Сходу [23]. Втім, у південному регіоні ця політична сила має небагато симпатиків. Не підтримують сепаратистів й національні громади євреїв, болгар, гагаузів, поляків, що діють на Одещині та інших південних областях України.

Негативний вплив в Україні, насамперед її південні й східні регіони має сумний досвід Молдови, де районна спільнота утворила на відірваній від неї території Придністровську республіку, яку так і не визнала міжнародна спільнота. Аналогічні симптоми, щоправда на рівні латентних загроз, інколи проявляються у Криму та Донбасі, де окремі політики, зневажаючи Закони України, висловлюють прагнення приєднатися до іншої держави. Зокрема, деякі російські політики, використовуючи антиукраїнські настрої, намагаються обґрунтувати поняття "народ Криму", що нібито має право на самовизначення. Цю ідею частково взяли на озброєння кримські сепаратисти для реалізації своїх радикальних прагнень щодо зміни державно-правного статусу автономії [24]. Це особливо яскраво проявилось на виборах президента АР Крим 30 січня 1994 р., коли за лідера проросійських сил Ю. Мешкова віддали голоси 73 % виборців [25, с. 274–277]. Сьогодні проросійські сили в Криму репрезентують такі організації (структури) – "Русская община", "Русское единство", "Севастополь-Крым-Россия", "Русский Крым", "Объединение казаков АРК".

Загалом, на формування складної етнополітичної ситуації в Криму впливають такі зовнішні чинники, як дестабілізуюче втручання Росії, інтереси Туреччини і низки арабських країн: їх очільники підтримують національно-культурне і духовне життя кримських татар; зусилля європейської спільноти (ОБСЄ, РЄ) щодо недопущення міжетнічних конфліктів на півострові [26].

Дослідження засвідчує, що в Україні, як поліетнічній державі, немає серйозних внутрішніх передумов (перешкод) для всебічного розвитку й гармонійного співіснування корінних народів і

національних меншин. Щоправда, деякі з них тривалий час проживають в окремих прикордонних регіонах, які в силу різних причин, насамперед зовнішньополітичних, є потенційними носіями конфліктних ситуацій. І лише своєчасне виявлення етноконфліктів, вжиття центральною і місцевою владою заходів для їх нейтралізації, вимагає дієвої регіональної, геоекономічної, транскордонної співпраці народу України з іншими спільнотами. Бо лише міжетнічний мир і злагода сприятимуть європейській інтеграції нашої країни.

Список використаних джерел

1. Колісник В. Національно-етнічні відносини в Україні: Теоретичні засади та конституційно-правові аспекти: Монографія / В. Колісник. – Харків: Фоліо, 2003. – С. 134.
2. Панчук М. Політичне русинство в Україні / М. Панчук // Політична думка. – 1995. – № 2–3. – С. 117–124.
3. Мишанич О. "Энциклопедия Подкарпатской Руси" і що за нею? / О. Мишанич. – Київ, 2002; Його ж. Політичне русинство: історія і сучасність. – Київ, 1999.
4. Тиводор М. Доводити, що Закарпаття – українське за духом, немає потреби / М. Тиводор // Дзеркало тижня. – 6–12 квітня 2002.
5. Майборода О. "Політичне русинство". Закарпатська версія периферійного націоналізму / О. Майборода. – Київ, 1999.
6. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 11, спр. 2051, арк. 28.
7. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 11, спр. 1649, арк. 28, 81, 95–96.
8. Муравський О. Західні землі України: шлях до незалежності / О. Муравський. – Львів, 2011. – С. 234.
9. Муравський О. Русинство на Україні / О. Муравський // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Історичні науки". – 2007. – Вип. 10. – С. 257.
10. ЦДАГОУ. – Ф. 271. – Оп. 2. – Спр. 23. – Арк. 43, 65.
11. Музиченко Я. Русинська пастка / Я. Музиченко // Україна молода. – 21 квітня 2007. – С. 9.
12. Ляшенко О. Питання автономії Закарпаття у виборних кампаніях 1994–2006 рр. / О. Ляшенко // Наукові записки. – Київ: ІП ЕНД НАН України, 2007. – Вип. 36. – С. 219–228.
13. Мишанич О. "Энциклопедия Подкарпатской Руси" і що за нею? / О. Мишанич. – Київ, 2002. – С. 9.
14. Гречило А. Що є символом Закарпаття / А. Гречило // Експрес. – 24–25 березня 2007.
15. Макара М. Проблеми відродження русинів України / М. Макара // Руснацький світ. – Вип. 2. – Ужгород, 2001. – С. 30.
16. Бездир В. Долгострой с угрозой сепаратизма, или Админреформа – это потеря лица / В. Бездир // Украина и мир сегодня. – 1 апреля 2005.
17. Підкарпатська соціологія. (опитування). Режим доступу: // <http://ua-reporter.com/content/49905>.
18. Мартин В. Русинська хартія / Мартин В. // Дзеркало тижня. – 9 жовтня 2010.
19. ЗМІ: тисячі українців хочуть прийняти угорське громадянство [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2011/02/07/36716>.
20. Данько Д. Втеча до Румунії // Тиждень. – 1 липня 2011.
21. Вавринчук М. Етнополітична безпека в системі національної безпеки України на етапі сучасного державотворення / М. Вавринчук. – Київ, 2009. – С. 72–73.
22. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: Історичні есеї / Я. Грицак. – Київ, 2004. – С. 220–224; Нагорна Л. Регіональна ідентичність: український контекст / Л. Нагорна. – Київ, 2008. – С. 129–130.
23. Ковальов П. Вільне місто та загроза мракобісся / П. Ковальов // День. – 2011. – 22 лютого.
24. Зварич І. Етнополітика в Україні: регіональний контекст / Ігор Зварич. – Київ, 2009. – С. 170–171; Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні ХХІ століття / С. І. Здіорук. – Київ, 2005. – С. 34–35.
25. Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи. – Київ, 1995. – С. 274–277.
26. Крим в етнополітичному вимірі. – Київ, 2005. – С. 408–409; Семена М. Куди "дрейфує" Крим? / М. Семена // День. – 16 грудня 2009.

Марія Ярмоленко

СЕПАРАТИСТСКИЕ ДВИЖЕНИЯ В НЕЗАВИСИМОЙ УКРАИНЕ: ИСТОКИ, СУБЪЕКТЫ И ОБЪЕКТЫ ПРОЦЕССА

В статье раскрыты особенности развития сепаратистских движений в Украине, главными выразителями которых стали представители некоторых общественно-политических организаций национальных меньшинств нашего государства. Определены способы возможных противодействий распространению автономных идей среди представителей национальных меньшинств.

Ключевые слова: автономия, сепаратизм, национально-культурные общества, национальные меньшинства, Украина.

Mariya Yarmolenko

SEPARATIST MOVEMENTS IN INDEPENDENT UKRAINE: ORIGINS SUBJECTS AND OBJECTS OF THE PROCESS

The article demonstrates peculiarities of the development of separatist movements in Ukraine that are articulated by representatives of certain non-governmental and political organizations of the national minorities in the border regions of our state. The ways of possible counteraction against the spread of autonomist slogans among the representatives of national minorities are defined.

Key words: autonomy, separatism, national-cultural societies, minorities, Ukraine.